БРОЈ 6. ЦЕТИЊЕ, сриједа 28. јануара 1915. год. ГОДИНА VIII.

ЦИЈЕНА:
Црну Гору на годину 10 перп., на по год. за 5 перп.; ван земље 15 франака у злату.

ЗА ЦРНУ ГОРУ БРОЈ 10 ПАРА
ЗА СТРАНЕ ЗЕМЉЕ БРОЈ 20 ПАРА

ЛИСТ ИЗЛАЗИ
УТОРНИКОМ и ПЕТКОМ

ВЈЕСНИК

АДРЕСА:
„Вјесник" Цетиње, (Црна Гора)

ADRESSE:
„Viesnik" Cettigné (Monténégro)

Рукописе ваља слати Уредништву „Вјесника" а претплату и огласе Администрацији
Огласи се наплаћују по погодби

Цетиње, 28. јануара.

На Карпатима и око Висле, свете словенске ријеке, тресу се темељи царевинâ Хабсбурговаца и Хохенцолерна. Као без даха, са грозничавом укоченошћу нерава, сав образовани свијет очекује отуда ратне вијести. Тамо, на пространим пољанама отаџбине Мицкијевића и Шенкјевића, и на високим кланцима дивљих карпатских гора, гвожђем, огњем и крвљу изриче се казна над злочинцима слободе малих народа, над тлачитељима правде и правице, над пријеступницима савремене цивилизације: Њемачком и Аустријом. Ту морају наћи своју гробницу та два представника грубе физичке силе, та два оличења паклене стране у човјеку. Дух Словенства, који живи и цвате од Балтика до Адрије, побјеђује неправду и насиље.

Ураган артиљеријске ватре захватио је масу од неколико стотина хиљада војника! За њима су, у позадини, милијони, који чекају да полете напријед. Као лавина котрља се планини меса, костију, крви, плама. Истабанане су непрегледне пољачке оранице, опустошени су градови и села, спаљене су творевине читавога стољећа. Облаци дима са тога до сада невиђенога и још ни од једнога историчара записаногa вулкана свјетскога покоља дижу се високо кужећи ваздух. Јуначко словенско срце, оличено у руским армијама, и витешка душа синова „Кћери Славије", достојно заступљена у благородству руског народа, пролазе кроз ту нечист, кроз тај пакао мука и искушења, без колебања, без поклецивања, са тврдом вјером у побједу. Гину с увјерењем, да су се одужили не само ужој отаџбини, не само ствари словенској, него и слободи свијех просвјећених народа.

Која је та снага, која је та виша сила, што у руском фронту од трошних војничких груди направи стијену тврђу од гранита, тако да је не могаше ни на најслабијем мјесту пробити захуктали замах од сто хиљада пруских убојника праћен ураганом од сто батерија? Која је та моћ што одби ту олујину крви, што сруши ту неман, да се удави у сопственој каљужи? — Мисао правде и слободе, озлојеђење због звјерстава њемачко-аустријског милитаризма, који је сву Европу хтио да баци под ноге, у првоме реду Словене.

Руси су опет одржали сјајну побједу и у Пољској, и на Карпатима. Још је један основ подривен под темељима Беча и Берлина. Ни фантазија пјесника, ни кичица једнога Верешчагина не би биле у стању да нам ријечима и бојама представе све страхоте, све ужасе овијех најновијих битака, у којима Титани дијеле царства. Телеграфске вијести држе нас само у току, само у напрегнутој пажњи, да бисмо могли створити и блиједу представу о ономе, што се сада збива око Висле и по карпатским кланцима. Али ако још не можемо обухватити сву ширину битака, какве свијет не виђе, у срећној смо прилици што знамо радосне резултате:

Њемачка је офанзива у Пољској сломљена.

Црно-жута грјешница је на Карпатима пребијена.

Једно се поглавље крви и мука за Русију и њене савезнике срећно завршило, ново се започиње.

Живјела славна, непобједива руска војска!

Вјечна слава витезовима руским, који око Висле и по Карпатима на гомиле положише главе за слободу човјечанства!

Први велики пјесник панславизма

Под горњим натписом талијански лист „Illustrazione Popolare" доноси овај чланак:

То је био Јан Колар, словенски пјесник рођен у 1782. у Мозесу у Мађарској. Живио је дуго у Бечу учећи, поучавајући и проповиједајући. Умро је 1852. пошто је постао пророком и символом словенске идеје. Најзамашније и најзначајније дјело, у коме је он опјевао свој сан и сан свих Словена, била је пјесма састављена од преко шест стотина сонета, под натписом „Кћи Славија". Оваква нагомиланост сонета може бити монотона по форми; али у њима гори велика ватра.

Јован Колар прокламовао је потребу да се сви Словени пробуде и уједине, да би се одупрли германству које их је притисло, и заузели мјесто које им припада у свијету.

Уједињење била је непрекидна и величанствена идеја пјесникова. „Стотину сам вам већ пута казао — подвикивао је он својој блиској и далекој браћи — будимо цјелина а не одломци; будимо све, или; ништа! Називају вас голубијим народом али голубови бар воле заједнички голубињак. Ту врлину желим да имате ви, о Словени, распарчани народе; уједињеност гради силу! Поток пресахне, кад му се вода подијели!" Затим:

„Моје око у Славији залуд тражи Словене. Одговорите ви, дрвета, ви, лиснати храмови, под чијом су сјенком некад гореле жртве у част Богова. Гдје су њихови књажеви? Гдје су њихови градови? Па ипак они бијаху ти, који први пробудише живот на сјеверу. Једни су биједну Европу научили употреби једара и весала која су бродаре одводила богатим обалама. Други су истргли блистави метал из земљине утробе, више да почаствују Богове него да обогате људе. Они су научили тежака да плугом разрије суве земљине груди и да је принуди да рађа злаћано жито. Они су засадили липу, свето дрво .Словена, крај мирних друмова, да даје хладовину и мирис. Човјек је учио синове да дижу вароши, да тргују; жене су училе своје кћери да ткају платно. Индустријски народе, какву си захвалност добио за своје услуге? Као што бумбари, кад нађуше мед, упадну у улиште и убију матицу и пчеле радинице, тако и вјероломни сусједи потчинише Словене и наметнуше им на врат тешки ланац"....

Химне срца овог Словенина Славији јесу све што се могло најстрасније замислити.

„Славија! Славија! име пуно слатке хармоније, горких успомена, име по стотину пута растргнуто па да га послије још више обожавају. Од Урала до Карпата, од пустиња куда се простире екватор до крајева гдје залази сунце, свуда се распростире твоје царство. Ти си много пропатила, али си надживјела све атентате својих непријатеља и жалосну незахвалност своје рођене дјеце. И тако, док су други лако зидали на меканом земљишту, ти си подигла свој пријесто на рушевинама које су вјекови нагомилали".

Кад Колар напада непријатеља Њемца, његове строфе постају праве муње: „О ви, стари вјекови, који ме притискујете као ноћ, о земљо, слико сваке срамоте! Од вјероломне Лабе до незаситих таласа Балтичког Мора, једном се орио звонки глас Словенинов. А данас је нијем. Ко је учинио ову неправду која вапи за осветом с неба? Ко је у једном једином народу осрамотио читаво човјечанство? Црвена, саревњива Германијо, Славијина сусједо! Твоје су руке починиле овај злочин. Никад, ни један непријатељ није пролио толико крви, колико си пролила ти, да уништиш Словенина. Само онај је достојан слободе, који умије да поштује туђу слободу. Онај који робље у ланце окива, роб је и сам; а онај који окива руке или језик, једно је исто...."

„Шта недоста јеСловенима, па да буду велики народ и освајач свијета?" пита се пјесник, који, у своме усхићењу, одговара: „Ништа. Ми имамо све, вјерујте ми, моји драги суплеменици, драги пријатељи, све што нас може поставити међу велике народе, зреле народе човјечанства. Земља и море пружају се под нашим корацима; имамо злата, сребра, вриједне руке, говор и дивне пјесме: само нам недостаје слоге и културе. Дајте нам их, дајте нам их, дајте нам свесловенски дух, па ћете имати народ каква није било у прошлости. Поред Грка и Британаца ваше ће се име блистати под звјезданим небеским сводом."

На Коларовом гробу његови сународници написали су ове ријечи: „Док је живио, носио је у своме срцу сав свој народ; умро је, али још живи у срцу цијелог свог народа."

Словени и данданьи читају његове пјесме као непрекидни подстрек да се одупру и побиједе, као неко обећање побједе и мисле на пророчанство које им је пјесник задахнуо:

„Шта ћемо бити ми Словени кроз триста година? Шта ће бити сва Европа? Словенски живот ће, као потоп, раширити на све стране своју власт. Овај језик који лажне идеје Њемаца сматрају као турски говор, одјекнуће под сводовима палата и у устима самих наших непријатеља. Тад ће науке потећи из словенског капала. Обичаји и пјесме нашега народа тада ће бити у моди на Сени и на Лаби. Ах! кад бих се могао родити у то вријеме словенског царства, или бар тада изићи из свога гроба!"

Ове је стихове Колар написао око 1840. и они дају утисак и илузију његове велике расе, која је јурнуло сада у страшну борбу, да се учврсти и побиједи.

Дух Германије

Бивши канцелар њемачки Билов, у своме говору при отварању Рајхстага овако је казао: *„У Пруској увијек Краљ напријед! У Германији увијек напријед Пруска! У свијету, увијек напријед Германија!"*

Али има нешто љепше. Ово говори Кајзер, једини аутентични представник *доброг старог Бога* на земљи. Он говори рекрутима 18. маја 1895. (по новом): *„Ви носите одјело вашег* Цара, *ви сте дакле постали виши од осталих људи...."* И тај исти Виљем II. 1905. узвикује: *Бог нас је позвао да будимо над свијетом,* ви (војници, улани) *сте мисионари људског прогреса.....*

Улани, мисионари људског прогреса, цивилизације човјечанства?! То се већ видјело!

Али није ово све, има још нешто занимљивије, и ако се је могло предвидјети.

Један Њемац који је слушао кад је Кајзер говорио трупама у прошлом новембру, саопштио је Evening News-у преко Копенхагена, ове ријечи које је изговорио Кајзер:

„Ми се данас боримо за егзистенцију Германије. Наши непријатељи хоће да униште њемачко царство, али вам ја велим да ако ми побиједимо — а ми морамо побиједити — васкрснуће једно ново царство и биће најсјајније какво је икад видио свијет; *ново римско-германско царство које ће управљати свијетом. И свијет ће тада бити срећан!"*

А онај слатки њемачки пастор von Bernhardi у своме „Садашњем рату", написао је још раније:

„Ми смо сами постали свјесни да смо моћан и потребан фактор у развитку човјечанства. Ова свјесност намеће нам дужност да колико је могућно учврстимо наш морални и умни утицај и да прокрчимо пут свуда у свијету за германски рад и германски идеализам. Али ми нећемо моћи извршити овај највиши цивилизаторски задатак, ако наша хуманитарна напрезања не буду подржавана и попраћена јаком политичком силом. Овај рат мора се водити *што је могућно немилосрдније,* да би се уз материјалну штету која се чини непријатељу *задао и потребан страх."*

И ово пише један евангелистички пастор!

ТЕЛЕГРАМИ

Петроград, 18. јануара По причању сељака, непријатељ је у борби Липно-Добржин одвезао своје заробљенике у 60 кола.

По причању њемачких заробљеника, у нападајима на том фронту дугом 11½ врста од 11 до 17 јануара Њемци су имали 6000 мртвих и велико мноштво рањених.

У Карпатима од 13 до 16 јануара на малом фронту Нижња Пољанка-Вишок Руси су заробили 78 официра, 4065 војника, 4 топа и 10 митраљеза.

Париз, 18. јануара. Руски министар финансија Бари стигао је у Париз и састао се Вивианием, Рибоом, Делкасеом, Извољским, Лојд Џорџ је допутовао у Париз исте вечери.

Петроград, 18. јануара Званичне новине саопштавају ово: Њемачка влада објавила је више телеграма које је руски цар измијенио са царем Вилхелмом прије рата. Али међу тим телеграмима није објављена депеша Његовог Величанства од 29. јула 1914, са предлогом да се аустро-српски сукоб изнесе пред хашко судиште. Овако се чини да су се у Њемачкој хтјели пређутати покушаји да се избјегне судар који се приближавао, покушаји које је чинио руски цар три дана прије него што је Њемачка објавила рат Русији. Министарство Иностраних Дјела објављује тај телеграм.

Берлин, 18. јануара. Предсједништво општине издало је наредбу да сваки становник смије купити само 2 кила хљеба недјељно.

Лондон, 18. јануара. Њемци су напали енглеске шанчеве код Живанша и били без муке одбијени, оставивши 200 лешева на терену.

Њемци поново појачавају своје трупе у Фландрији, али у исто вријеме многобројни њихови војници одричу да пођу на истакнуте положаје. Хиљаду њемачких војника прошли су кроз Рулерс везаних руку ради тога што су одрекли послушност.

Париз, 18. јан. Генерал Чернозубов ушао је у Табриз гдје га је поздравио гувернер Азербејганов и хиљаде народа. За Турцима који су у бојевима уз огромне губитке изгубили сву артиљерију и умакли у дивљем бјегству, побјегли су и њемачки и турски консул. Курди су били запалили руски консулат и кућу руског консула; иметак рус-

NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE CRNOGORICA

ких поданика није ипак сувише оштећен, захваљујући заузимању америчког консула. Генерал Чернозубов посјетио је јерменску катедралу гдје је одслужено благодарење. Затим је пошао у џамију, захваливши се на поздраве муслиманског свештенства и истакнувши пријатељство између Руса и Персијанаца. Затим је примио француску, белгијску и италијанску колонију. Њемачке и аустријске куће стављене су под секвестар. Становништво се гостољубиво понаша према руским трупама. Савршени мир и ред влада у Табризу.

Рим, 20. јан. Министар Алиоти и адмирал Патрис стигли су у Валону, прегледали варош и гарнизон на Сасену.

Грчки брод „Хелас“ отпловио је из Драча.

Петроград, 21. јан. Руски авиатичари бомбардовали су с успјехом скупљање њемачких резерва и њемачке војне возове.

Табриз, 22. јан. Руски генерални консул Орлов стигао је праћен руским конзулом. На станици су их поздравили сви чиновници из Азербејџана, гувернер, руски поданици и становништво. Пошто је руски конзулат био спаљен, Орлов се уселио у турски косулат на коме је извјешена руска застава. Војска одала застави почасти.

Царскоје Село, 22. јануара. *Цар је отпутовао на фронт војске у 10 сати у јутро*, испраћен на станицу од царице и кћери.

Петроград, 22. јануара. Буџетска комисија Думе процијенила је цјелокупне редовне приходе на 3.132,174.314 рубаља, а редовне расходе на 3.068,057.197 руб.; ванредни расходи износе 134,432.895 рубаља. Према приходима посљедњих мјесеци, комисија се нада да ће и ванредни расходи бити покривени.

Париз, 23. јануара. Скупштина је изгласала предлог закона којим се ствара орден војничког крста за све официре, подофицире који буду поменути у дневној наредби.

Париз, 23. јануара. На конференцији Министра Финансија Русије, Француске и Енглеске, одлучено је да ове владе сједине своје финансијске изборе, као што су сјединиле и војне, ради коначног триумфа. Идућа конференција биће у Лондону.

Париз, 23. јануара. У Белгији развили су њемачки аероплани велику активност и воде се артиљеријске борбе. Сјеверно од Кирна и западно од пута Лил-Арас, Французи су отели 300 метара шанчева, у којима су сви Њемци или убијени или заробљени. Француска артиљерија врло успјешно је гађала фронт између Араса и Соме, као и долину Ене. Њемачке батерије су ућуткане, муниција је експлодирала, радници су расгјерани, а аероплани натјерани у бјегство. Нема ништа нова у околини Перта. У Аргони био је један једини њемачки нападај на Багателу. У овом нападају Њемци су заузели 100 метара француских шанчева, али у два против-напада Французи не само што су освојили изгубљено, него су још задобили терена. Један њемачки аероплан бачен је на земљу код Вердена, а авијатичари заробљени. У Вожима било је артиљеријске борбе. У Алсасу један њемачки напад код Упфлолца свршио је с њемачким неуспјехом.

Рим, 23. јан. Приликом експериментовања бомби у близини вароши, једна је бомба је експлодирала и убила румунског војног агента.

Петроград, 23. јан. Неке новине су донијеле један позив њемачким војницима, потписан од стране Врховне Команде. Најенергичније се демантује ова вијест.

Каиро, 23. јан. Турци су поново покушали да пријеђу преко Суеског Канала, али су били одбијени са огромним губитцима.

Петроград, 23. јан. Цар је стигао на фронт војске.

Беч, 23. јан. Објављена је Црвена Књига о узроцима рата.

Париз, 23. јануара. Два њемачка аероплана летјела су изнад Линевила; један је био оборен на земљу.

Лондон, 23. јануара. *Енглеска флота разорила је 4 фортице у Дарданелима.*

Сарајево, 23. јануара. *Чабриновић, Илић и још неки други били су јуче објешени ради атентата на Франца Фердинанда.*

Лондон, 23 јануара. *Њемачка је објавила да ће њезини подморски бродови уништавати и неутралне лађе које се затеку у енглеским и ирским водама и у каналу Ла Маншу.*

Рим, 24. јануара. Данас је у Бечу одржан Крунски Савјет у циљељи да се испитају важна питања политичка, дипломатска и економска. Бурјан ће референсати о његовом путу у Берлин.

Из Лондона и Каира јављају, да су енглеске трупе ступиле у додир с Турцима, који се налазе близо Суецког Канала. У прошли уторник су Турци покушали без успјеха да пријеђу канал код Тимсаха Јуче су нападали фронт код Елкитаре.

По вијестима из Петрограда, Њемци на десној обали Висле повукли су се ка Липну.

Чабриновић, Обрадовић и Илић су објешени у авлији сарајевске тврђаве.

Балплац је публиковао црвену књигу о узроцима рата.

Два аероплана њемачка су летјели над Луневилом. Један је сваљен.

Каиро, 24. јануара. Енглези су заробили 600 Турака, 3 митраљеза, 90 камила натоварених муницијом и храном. На бојишту је нађено 400 лешева. Непријатељски губитци рачунају се на 2400 људи, поред мноштва заробљеника. Међу убијенима нађен је један њемачки официр. Јуче није било знатније борбе.

Париз, 24. јануара. У Белгији ништа нова. Њемачки нападај на Нотр-Дам-де-Лорет није успио. Од Араса до Ренса било је артиљеријске борбе повољне по Французе. У Шампањи Француси су напредовали сјеверно од Босежура. У Аргони Французи организују освојене положаје. У Воеври француска артиљерија запалила је њемачку комору од 25 кола. У Алсасу њемачки нападај јужно од Алткирхена одбијен је. Њемачки аероплани бомбардовали су Сен-Дие; биле су 4 жртве. Сјевероисточно од Лона бачен је на земљу један каптивни балон.

Петроград, 24. јануара. *Руси су заузели Гумин и Вољу Шидловску.*

Петроград, 24. јануара. *Аустријско саопштење признаје да су Аустријанци евакуисали Тарнов.*

Петроград, 24. јануара. Њемачки цар допутовао је у Вилхелмсхафен да прегледа флоту.

Очита намјера њемачке владе да потопи савезничке трговачке бродове помоћу подморских лађа, приморала је Велику Британију да испитује начине и нађе репресалије против њемачке трговине.

Буенос-Аирес, 24. јан. Аустралијанска убојна крстарица потопила је једну помоћну њемачку крстарицу према Патагонији. Посада се искрцала на Фалклендска Острва.

Каиро, 24. јан. Јуче зором непријатељ је пошао против Тусуна који је бомбардовао. Енглеска артиљерија, потпомогнута ратним бродовима, одбила је Турке који су покушали да пријеђу преко канала. Турци су се морали повући и имали су мноштво мртвих, 8 официра и 282 војника заробљених. док енглески губитци износе 2 официра и 32 војника мртва, и 58 рањених. Непријатељски напад на Кантару такође је одбијен. Непријатељска снага износила је 12000 људи са 6 батерија.

Рим, 24. јан. Подморска лађа I 21. вратила се у Вилхемсхафен озбиљно оштећена. Кајзер ју је посјетио, декорисао особље и извршио преглед флоте.

„Трибуна“ налази да операције у Пољској напуштају карактер борбе у позицијама.

Рим, 25. јан. Огромна крвава битка наставља се западно од Бзуре, Равке до ријека Ниде и Дунајца, јужно од преласа Ужок са знатним успјешним изгледима Руса. 9 њемачких дивизија — названих дивизија смрти — међу којима и царска гарда, потпомогуне са 200 топова напале су Русе код Боржимов—Воладовска. Борба са голим оружјем дуго је трајала и свршила се са руском побједом. Губитци су велики јер се никада дотле није употребило толико бомба и блиндираних аутомобила. Руска артиљерија и руски бајонети однијели су побједу. Руси су заробили мноштво војника. Бечки листови причају о некаквој побједи као раније у Србији.

Лондон, 25. јан. Приликом бомбардовања Суецког Канала, Турци су имали 500 мртвих, а многи су били заробљени. Француско-енглески бродови растјерали су турске логоре.

Париз, 25. јан. Затишје влада у Белгији. У околини Ла Басе, Енглези су имали успјеха код Живаншина. У сектору Араса, њемачка артиљерија је бомбардовала шанчеве које су освојили Французи. Од Араса до Ренса било је артиљеријске борбе повољне по Французе. У Шампањи Французи су одбили нападаје једног њемачког полубатаљона. Сјеверно од Босежура Французи су напредовали. У Вожима магла је спречавала артиљеријске борбе у брдовитим крајевима.

Рим, 26. јан. Јуче је енглески конзул у Ходежди предан италијанском конзулу гдје је била истакнута италијанска застава, којој су турске власти одале почаст. Енглески конзул заштићен италијанском власти, укрцао се на лађу.

Берлин, 26. јан. „Berliner Tagblatt“ јавља да је француском генералу Поу, који се сада налази у Русији, повјерена команда једне руске армије.

Париз, 26. јан. У околони Ниепора, преко ноћи, одбијено је више мањих њемачких напада. У околини Живаншиа било је жестоке артиљеријске борбе. Југозападно од Каранше Французи су заузели један непријатељски шанац, побивши или заробивши све Њемце који су у њему били. У долини Ене и у Шампањи било је артиљеријске борбе. У Аргони нападај Њемаца на Фронтен-Мадам био одбијен. У Багатели било је жестоке борбе коју су заночели Њемци; према посљедњим извјештајима Французи држе све своје позиције.

Рим, 26. јануара. *Њемачки главни штаб ћути као заливен о њемачким неуспјесима и о руским побједама.*

Петроград, 26. јануара. *На лијевој обали Висле, Бзуре и Равке канонада се наставља 23. али непријатељ није предузимао офанзиве. Руси су напали село Камиони и напредовали поред свега упорног непријатељског отпора.*

Борба се наставља на читавом фронту Карпата. Руси су сломили непријатељски отпор, утврдили положаје код Мезо-Лаборца, гонили непријатеља више километара и заробили 2563 војника са много топова. Више од 10.000 заробљеника и 37 топова пало је у руске руке од 24 јануара. Руске трупе у Буковини нешто су уступиле, али задржавају офансиву снажних непријатељскнх сила. Борба на јужним Карпатима и у Буковини продужава се повољно за Русе, који су заробили око 1000 војника. (Радиотелеграфски извјештај).

Врховна команда саопштава:

У току 25. јануара непријатељ је отворио артиљеријску ватру противу Ловћенскога и Херцеговачкога Одреда, али није нанио никакве штете.

Овдашњи Царско-Руски Војни Агент, г. генерал Н. Потапов, примио је ова службена саопштења:

Петроград, 23. јануара у 9 сати у вече. — Битка на Бзури и Равки водила се 20. јануара с једнаком енергијом. *Наша је војска, прелазећи у наступање, прешла преко Бзуре, близу њена ушћа, и заузела дио непријатељских положаја.* Код Духова избацили смо Њемце из њиховог предмостног утврђења. Код Боржимова, Гумина и Воље Шидловске долази до наших и непријатељских нападаја наизмјенице; те нападаје подржава артиљерија. На осталом фронту лијеве обале Висле, јужно од жељезничке пруге Скерневице—Варшава, дошло је само до ријетких сукоба.

Ми смо разорили артиљеријом мост, што су га Аустријанци подигли на ријеци Ниди код Жерника. Покушаји непријатеља, да пријеђе на ријеци Ниди код Рембова и на Дунајцу у наступање, одбијени су.

У Карпатима се продужава наступање сјеверо-западно од Ужока. Ту је заробљено до 3.000 непријатељских војника. Југоисточно од Ужока ми се и даље одупиремо надирању веома јаких непријатељских снага.

Петроград, 25. јан. у 1 сат по подне. У Источној Пруској бој у долинама ријеке Инстера и Шешупе примио је врло упоран карактер.

На фронту битке, која се развија на лијевој обали Висле, продужава се јака артиљеријска паљба. *Не обзирући се на њемачке-контра нападе, наша је војска не само одржала се на лијевој обали Бзуре близу њ[illegible]ога ушћа, него је развила своје пространо наступање и заузела село Витковице.* Близу Боржимова ми смо на западном дијелу фронта освојили једну линију њемачких шанчева и заузели дио друге линије непријатељских опкопа. *Том приликом запљењено је 6 њемачких митраљеза.* Непријатељ је у рејону Боржимова извео три безуспјешна нападаја.

Демонстративни нападаји Аустријанаца на дјеловима фронта између Малогоште и Хенцине, а такође и близу горње Висле код Хвади-Боговуре у Галицији јужно од Ценжковица, *одбијени су без потешкоћа.*

У Карпатима дошло је до упорнијих бојева сјеверно од линије Зборо — Стропко — Мезо Лаборц, *гдје смо продужили наше продирање напријед.*

У рејону Бескидског преласа *задржали смо непријатељско наступање.*

На позицијама Вишковског преласа и на путовима, који воде к Надворној, *наша је војска одбила успјешно све непријатељске нападе.*

У Карпатима смо опет заробили преко 2.000 војника.

На кавкаском фронту није било у току 22. и 23. јануара знатнијих сукоба.

NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE Đurđe CRNOJEVIĆ

Петроград, 25. јануара у 9·20 у вече.

У Источној Пруској, у долини ријеке Шешупи, наша је војска одбила нападаје непријатеља, који је примио појачања.

На десној обали Висле дошло је до за нас успјешних сукоба на широком фронту: тако су код Наброжа козаци напали непријатељски ескадрон, који је помагала пјешадија, и заробили 20 хусара и комору; наше су трупе у 3 сата по поноћи на бајонет избациле Нијемце из села Подљесје и Груде Старе; том приликом заплијењено је много оружја, муниције и жице. До знатнијиц сукоба дошло је на путовима, који воде од Серпеца к Рипину, гдје смо извели успјешан ноћни нападај у рејону Оршилева.

На лијевој обали Висле, на Бзури и Равки, продужена је артиљеријска борба 23. јануара. Непријатељ није предузео никакав испад. У рејону Камјон (на лијевој обали Бзуре, близу њена ушћа) *ми смо прешли у наступање и у неколико се помакли напријед, не обазирући се на упоран отпор непријатеља.* Наша је артиљерија успјешно гађала велику колону Нијемаца, која је ишла пут Болимова, *при чему се непријатељска пјешадија разбјежала, а артиљерија остала побацана по путу.*

У Карпатима бој се наставља на цијелом фронту. *Наша је војска сломила отпор непријатеља на трима утврђенима позицијама код Мезо-Лаборача, и, гонећи га неколико километара, заплијенила 2 топа, 5 митраљеза и заробила команданта 3. хонведског пука, 47 официра и 2.516 војника.*

Сјеверно од прелаза Ужок, код Тутсвиска, *непријатељ је био принуђен да одступи.* Наша је војска, заузевши непријатељске шанчеве, заплијенила овдје 3 митраљеза и заробила много војника.

Нападаји непријатеља, који је прешао преко пролаза Тухолке и Бескида, одбијени су 23. јануара, при чему је непријатељ, претрпјевши велике губитке, принуђен на хитно одступање. На путовима, који воде к Надворној и у Буковину, наша је војска задржала наступање знатне непријатељске војске, држећи се својих недоступних планинских позиција.

На Црном Мору наше су торпедњаче гађале Хопу. Крстарица „Бреслау“, која се 24. јануара примакла Батуму, избацила је без икаква успјеха око 20 метака на наше торпедњаче, које су ондје маневрисале, а кад је на њу отворена паљба од само два метка са тврђаве, „Бреслау“ је умакла.

Петроград, 27. јан. 1·20 часова по поноћи. На десној обали Висле у крају Серпеца бојеви су узели оштрије обиљежје. Такође, било је судара и предњих одјељења на фронту Хоржеле-Мишинец-Јоханесбург.

На лијевој обали Висле артиљеријски бој се продужава. *Непријасе држи пасивно.* Покушај да пробије наш фронт у рејону Боржимов—Воља Шидловска, који је непријатељ започео још 18. јануара, задржан је 24. јануара, без обзира на то, што су Нијемци увели у акцију веома знатну снагу.

Тај успјех дугујемо издржљивости и храбрости наше војске.

У боју на томе дијелу фронта Нијемци су употребљавали у својој паљби „дум-дум“ куршуме.

У рејону доње Бзуре наша је војска 25. јан. продужила наступање и 25. истог у 7 час. изјутра, пошто је сломила три реда непријатељских жица, заузела је врло јаку тачку непријатељеву код Кладбишка у селу Камјон.

Остатак гарнизона, који је бранио ту тачку, пет официра и преко 350 војника заробили смо. Кад су Нијемци мало иза тога извршили контра-напад, одбијени су уз велике њихове губитке.

У Карпатима се продужава наша офанзива.

На фронту од Мезо-Лаборца до Љутовиске ми смо освојили неколико утврђењих положаја, *и само ту за 24 сата заробили смо до 60 официра и преко 3500 војника. Поврх тога заплијенили смо 11 митраљеза.*

Кајзер и поданик*) (1.)

За вријеме преговарања Бизмарка са њемачким књажевима у Версаљу о установљењу њемачког јединственог царства и одређења власти самога цара, тадашњи насљедник пријестола, Фридрих Вилхелм, несретни отац Виљема II., није се показао ни мало усхићеним са таквим државним уређењем, које је је Њемачка тим преговорима добила. Он честиташе првом канцелару новорођене империје „на том умјетничком хаосу“. Данас је јасно да ниједан од три фактора власти у Германији — цар, савезни савјет и парламенат — није толики као у цару оличени. То нам најбоље доказују тужбе нечаристичких социјалиста, који у данашњем режиму виде маскиран апсолутизам. „Ниједан владалац ма које апсолутне монархије није имао никада толиког фактичног утицаја, као данас Kaiser,“ тврди Науман у споменутом дјелу. Такву велику моћ не опажамо у добу првог њемачког цара Виљема I., званог „велики“. Гигантска појава првог канцелара ставила је благобојажљивог и скромног дједа Виљема II. у засјенак. Прво доба њемачког царства назива се по имену гвозденог канцелара, доба послије његова отпуста можда ће се касније звати доба Виљема II., јер је несумњиво да велики углед и стварна моћ њемачкога цара истиче из индивидуалности Виљема II. Као сваки нови државни фактор тако и владалачка власт уједињене Њемачке није имала одређене облике, није била испуњена животним снагама. Од носиоца те власти зависило је какав ће трајан облик добити. Двадесетдвије године владавине садањег *Kaiser*-а показују нам црте којима ће поћи кристализација тог политичког фактора.

* *

Мало је живих личности које својим именом буде толико разноликих осјећања и расположења, колико садањи *Kaiser*. Озарена, радошћу обасјана лица његових поданика несоцијалиста, пламен мржње у очима Чеха, крајње су границе те скале осјећаја, међу којима се одмјењују поругљив осмјех, ћивтинско слијегање раменима, неодређеност у одвећ смотрених и савјесних. Виљемова особеност заинтересовала је и Ренана. Он је писао пред смрт да му је жао да неће видјети: Какво ће бити развиће Њемачке под Виљемом II. Разумије се да се нећемо упуштати у реконструисање *Kaiser*-ове психе. За то имамо одвећ мало дрскости, као што се уопште чувамо анализања ма кога човјека. Издавање треће свеске Бизмаркових и Хоенлоевих мемоара препријечено је засада, немамо мишљења ова два државника о *Kaiser*-у, која би нам свакако штошта разјаснила. Много је хваљена Лиманова књига, но дознавши да ју је *Kaiser* са задовољством прочитао и узвикнуо: „Јест, такав сам ја“ не бих препоручио такво огледало за нарцисовска самопосматрања. Остаје ми да набројим главне моменте изражавања његових особености.

*

Политичко *credo* Виљема II. индентично је са назорима велике већине њемачког народа, а уједно одговара развићу и потребама данашње Њемачке. Он је *Industrie*-и *Flottenkaiser*. Његова је заслуга да је за времена увидио потребни правац развића нове империје — индустријализацију. Плод његове неуморне агитације говорима и изјавама јесте, да је то политичко спознање за кратко вријеме нашло разумијевање и у широким слојевима народа. О спољњој и унутрашњој политици модерне Њемачке — Германије, биће говора у посебним поглављима; овдје се задржавамо једино на личним, својственим назорима самога владаоца. За право разумијевање његове индивидуалности морамо посветити довољно пажње младићском добу *Kaiser*-а. Одрастао је у периоду Бизмаркова рада, саасјећао је величину тога човјека, морало га је пећи да је освојање Њемачке дјело нижег племића а не Хоенцолерна, кад већ не њега самога. Свога дједа Виљема I., који је свакако био побожне и кротке природе али поред величине Бизмарка постао готово непримјетан, назвао је он „великим“ и свагда га истицао као творца данашњег царства. У тишини се развијало његово *ја* према оном *Ја* великог канцелара. Можда се већ онда родила мисао *Weltreich*-а, можда само као реминисценца на Александра Великог са часова историје. То модерно *ја* владаоца, које све већма потискује традиционално *Ми*, показало се већ у првој години владања као ратоборно. Петога марта 1890. год. у једном свом говору рекао је *Kaiser*: „Који се моме раду на супрот стави, смрвићу га“! Двије недјеље касније, први канцелар књаз и војвода Бизмарк био је отпуштен.

Испочетка изгледаше да ће доба Виљема II. бити испуњено у главном коначним рјешавањем социјалног или боље рећи социјалистичког питања. Но за непуну годину дана увидио је *Kaiser* да је то питање проблем вјекова и да се не може једном за свагда ријешити „оштрицом мача“. И он се окрете другом члану свога „Вјерују“: *Weltmacht und Weltpolitik*. Приликом двадесетпетогодишњице прославе оснивања Њемачког Царства, 1896., овако је Виљем II. развијао свој програм будућности:

„Од њемачког царства постало је свјетско царство. Свугдје у удаљеним дјеловима свијета живе наши земљаци. Њемачка добра, њемачко знање, њемачка радиност, иду преко Океана. Тисуће милиона вриједи својина Њемачке која по мору крстари. Ваша је, господо, света дужност, да ми помогнете то њемачко царство (океанско и прекоокеанско) прикључити овом нашем“. Из исте године је и ова изјава: „Наша је дужност да своје саплеменике у иностранству заклањамо и нашој отаџбини још једно веће њемачко царство придобијемо!“ *Es is das Weltimperium das der germanische Geist anstrebt.* (20. јуна 1902). Опет: *Wie es einst das römische Weltreich war* (1904. *Salzburg*). Нећу да назовем овај програм, по примјеру неких француских шовиниста модернизованом копијом политике њемачких владара од Карла Великог до Јосифа II. Не поричем да има нечег расно инстинктивног у тој политици прождирања, али не смијемо превидјети ни економске мотиве империјализма капиталистичке Њемачке. На основу наведених и сличних изјава импулзивног *Kaiser*-а акламирао га Свењамачки Савез за свога привржeника и поборника, — да ли са правом, не знам, но он сам још није нашао за потребно да ово опровргне. За извршење тог програма потребна је велика војничка, сувоземна и морска сила. За њу је *Kaiser* највише и учинио. Њему се мора приписати придобивање Хелголанда, трошење 45% цјелокупног буџета на војску, форсирано извађање флотног прорама.

Виљем II. је необичне импулсивне природе, толико, да се обзиром на његов положај не може сматрати ни интересантним. Из те његове импулзивности произлазе они „блефови“, који муте и нагрђују његову, у основним цртама правилно схваћену политику. Његова неприлична писма (н. пр. Лорду Твиду, покојном шефу енглеском адмиралитета), телеграми (н. пр. Кригеру), неупутне изјаве (генералу Валдерзеу, када се 1903. год. вратио из посјете Папи Пију X.: „Што се није дало Владиславу IV. 1612. године, нити Карлу XII. 1709. год., нити Наполеону 1812. год., то ће се године 1912. дати њему, Виљему, наиме — да побиједи Русију) морају се сматрати симптомима мегаломаније високог степена. Његова путовања увијек су штатирана у политичким смјеровима. Но у путним програмима, могуће, показао је прилично познавање географије али је тим већма одао своје непознавање психологије народа. У Танжеру истицао се као заштитник муслимана, но узаман су мрки Мароканци чучали на пјесковитој обали, „плави султан“ није одржао обећање, нити се показали његови убојни бродови на видику да их одбране од Франака. Оријенталац је подложен у великој мјери чулним утисцима, који одређују ток његових мисли, а често крстарење француске мрнарице и поразно дјеловање топништва у Казабланки дубље се урезује у памет него ли једна вашарска посјета Виљема — *Industriekaiser*-а. Своме конфиденту Цинтграфу за пратиоце у Абисинију даје дванаест померанских дивова, — Менелик „цар царева“ увријеђен пита Цинтграфа, мисли ли његов цар да ће се он и његове војводе уплашити од тих дивова. Савршена нетактичност Виљема II. била је приликом посјете његове савезнику талијанском краљу, који је, како знамо, веома малог и неугледног раста; од своје пратње узео је све саме дивовске официре и повео цио вод служинчади, што је веома непријатно дирнуло римски двор. Октобра 1910. год. одговара Виљем II. у Брислу на француску здравицу краља Алберта њемачки, без претходног споразума или бар обавјештења.

Многи од тих царевих импулзивних испада и „изненађења“ морали су бити помало ретуширани. Шта више у понеком случају *Kaiser* је кривицу набацио на другога. У Дејљ-Телеграф — афери Билов је остао лажац и цар се није устезао дати га преставити као таквог цијелом свијету. Карактеристичан је и случај са поздравом Цепелину. Послије првог успјешног лијета сиједога генерала поздравио га је *Kaiser* у Фридрихсхавну и декорисао Црним Орлом. При повратку, у жељезници, запита цар своју пратњу, да ли је ко забиљежио његов говор. Неки универзитетски професор покаже га цару стенографисан. Када је цар прочитао, рекао је одсјечено: „То нијесам рекао!“ Наиме професор је стенографисао: „Ви сте највећи човјек нашега стољећа“, а цар је послије нашао да се у томе био нешто пребацио те је тврдио, да тај став гласи: „Ви сте један од највећих мужева нашег стољећа“. И тако је стенографски запис морао изгубити сваку вјеродостојност.

* *

Kaiser Виљем вјерује у *Gottesgnadentum* („по милости божјој“). Код њега то није празна традиционална ријеч, но дубоко увјерење. „Ми Хоенцолерни узимамо нашу круну једино с неба и имамо за наше дужности једино небу да одговарамо“. То Виљемово средовјековно „Вјерују“ насљедство је од

*) „Модерна Германија“ — Мирко Косић. 1912.

NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE ĐURĐE CRNOJEVIĆ

његових предака пруских краљева. Лихтенбергер овако стилизује *Gottesgnadentum* пруских владара: „Краљ услијед посебне милости (божије) има истинкт за највише одлуке, којима се на земљи остварује воља божија. Он има право и дужност по своме надахнућу да располаже свима животима, који скупа сачињавају народну моћ. У Пруској није краљ, по ријечима Бизмарка, никакав орнаменталан приложак конституционој згради; он не управља само него и влада..... Одлучује као посљедња инстанца у важним питањима војске и дипломатије, о рату и миру, о уговорима; у тим стварима нема парламенат никакве компетентности и нема да се у то мијеша. Даље има права да „празнине" устава допуњује и по потреби самостално осигура нормалан рад државног строја. У случајевима, када је потребна и нормална једномишљеност међу краљем и парламентом не може постићи, може он по својој пуновласти радити а да одобрење парламента не тражи." *(lib. cit. p. 114.)* *Kaiser* то своје „Вјерују" често прегласно чита, посљедњи пут под сурим померанским небом у Кенигсбергу, колијевци кантовске логике. Криво би било када би тим „исповиједима" импулзивног *Kaiser*-а хтјели придодати неки политички значај. То су његове индивидуалне, управо приватне, идеје и укус. Вилљем II. одавна жели да своме народу буде импонзантан не као *Kaiser* него баш као Вилљем. При том пак превиђа да свако лично наступање, одвеч оригиналне идеје, владаоцу могу само шкодити, да се тиме он сам лишава *Gottesgnadentum*-а и излаже критици смртних. Неколико дана послије кенигсбершког блефа морао је *Kaiser* да тој својој изјави даде хришћанско мистичко тумачење и то у Маријенбургу, јазбини крволочних *Kreuzritter*-а, који су Словене огњем и мачем преводили у хришћанство и „просвјећивали."

Наставиће се

Мисија Русије

Под горњим натписом букурешки „Journal des Balkans" пише:

Ми имамо и имаћемо можда још за неко вријеме о Русији сумарни, произвољни збуњени појам, завијен у неку врсту магле.

Све доприноси, у осталом, са извјесних гледишта, да се гледа на ту огромну царевину као на неку врсту свинкса. Ако се тако указује нашим очима, то је због њеног пространства. То је за многе од нас непознати свијет у коме трепери хиљадама душа, у исти мах жарких и мистичних, искрених и често херојских, дивних и по некад и дјетињастих.

Ми гледамо на Словене кроз неизмјерно дјело Гогољево, Достојевсково, Толстојево и Горкога, кроз музику Глинке, Горчакова и Чајковског, кроз удаљени одјек, који нам је долазио, од револуционарног дјела једнога Бакунина и пона Ганона, најзад кроз све идеје нихилиста, анархиста и других, идеје које су дошле до нас трансформоване, претјерано проширене, пошто су добиле, у току својих путовања, узнемирљиве па чак и фантастичне облике.

С гледишта своје спољашње политике, Русија нам се указивала као представник режима освајања свим средствима, као за навијек ненасит колос, који стално вреба какав плијен.

Али нам је садашњи рат мало отворио очи и видјели смо како се помаља правичније, увиђавније мишљење, које показује више интересовање у погледу Русије.

Један поглед у назад, на прошлост, нагони нас да признамо, да смо са гледишта историје, били често неправедни према царевини царева, историја такође малчице отвара врата и у погледу будућности која, са гледишта људске правде, даје нам маха да гајимо легитимне наде на слободнија и боља времена.

Прије свега, набија један факт јасан и непорјечан. Русија је била увучена у овај рат, јер је гледала да брани нападнуту Србију, јер није хтјела допустити мрски политички злочин који се Аустро-Угарска спремала да изврши без икаква устручавања.

Ако је радила, она је то учинила, за цијело, као заштитница Словена; али та особина, коју је она себи дала, није доносила собом никакав прохтјев за освајањем или узурпацијом. То је била мисија — *једна од најљепших коју може примити једна велика сила, — бранити интересе малих земаља, чији су становници исте расе као и њени.*

Потпора коју је Наполеон III дао у циљу уједињења румунских кнежевина, није имала друге побуде.

У осталом, ту улогу заштитника словенских земаља на Балкану, Русија је играла са великом некористољубивошћу, и од давно. Њој имају да захвале за своју независност, како Бугарска тако и Србија.

С друге стране, дуго су Русију сматрали као насљедницу европске Турске, или бар као да она жарко жели да то буде. Међутим, она је сарађивала свом снагом својом на образовању Балканског Блока који је, са оружјем у руци, подијелио између себе европске области турске царевине.

И од тада, кад год је Аустро-Угарска, која је увијек водила своју политику грабежи, сновала своје перфидије и оружала своје канџе на Србију, она је наилазила на своме путу на рускога орла са страховитим канџама.

Русија је, за цијело, починила и политичке погрешке, као на примјер ону којом се огријешила о Румунију, али се испоставило да ју је на њу навела Аустро-Угарска.

У погледу садашњега рата, довољно је упоредити мјере унутрашњега реда које је предузела Русија, те да се види на којој је страни право варварство.

Док су, у Русији, прокламације октроисале најшира права Јеврејима и осветшале аутономију несрећне Пољске, у Аустрији, на против, биле су предузете драконске мјере противу Румуна, противу Чеха и Пољака, Хрвата и Словенаца, и т. д.

Русија је отпочела рат задахнута племенитим осјећањем: одбраном малих народа, док су Њемачка и Аустро-Угарска имале пред очима само пљачку и злочин.

Русија, земља деспотизма, јер је германски блок волио да нам је тако представља, на против, има за циљ ослобођавање малих народа.

Самим тим фактом, све што је руска царевина могла учинити неправедно, губи се, и она се поставља на ниво великих нација. Лијепо мјесто припада јој и по љепоти њене литературе, по племенитости осјећања њенога становништва.

Ми, Балканци, морамо одати правду Русији, и, у прозору ове године, гледамо како се сјајна будућност диже за ту неизмјерену земљу, која је бацила на теразије тег своје страховите снаге да би припомогла тријумфу Правде и Права.

Монархија у данашњем рату

Један српски публициста, који себе признаје за републиканца, написао је у биоградском листу „Балкану" под натписом: „Живио Краљ!" чланак у којем између осталога каже.

Прошле године изишла је у Паризу једна књига са сензационим натписом: „Faites un roi, si non faites la paix. — Ако нећете мир, дајте нам краља!"

Писац је даровити књижевник и публицист, најдуховитији говорник у француском парламенту, Марсел Самба, један од шефова странке уједињених социјалиста, а сад министар у Вивијанијеву патриотском кабинету.

Ако нећете мир, дајте нам краља!

Необичан, чудноват узвик из уста једног републиканца!

Узвик је наишао на силно одобравање у монархистичкој, на оштре протесте у републиканској штампи.

Републиканци су га назвали „Самбин парадокс" и покушали су да на неким примјерима из прошлости покажу његову бесмисленост.

„Ако будемо морали да ратујемо, ратоваћемо под заставом републике; краљ нам не треба!"

Краљ је још највећи људски ауторитет за народну масу; ова је још прожета монархистичким духом, ова још живи у монархистичким традицијама.

Једном се приликом, тридесетих година прошлог стољећа, за владе „грађанскога краља" Луја Филипа, десио у Паризу овај случај. Један прост рапник пружи руку краљу у Пале-Ројалу. Краљ је љубазно прихвати. Радник је овом краљевом љубазношћу био толико ганут да је узвикнуо:

„Quel brave homme! je jure de ne jamais la laver! — Какав диван човјек; заклињем се, да је никад нећу прати!"

Кад се прије неколико година Норвешка ослободила од Шведске, народу је било стављено на гласање: монархија или република. Норвешки народ, који је политички један од најразвијенијих у Европи, норвешки народ се огромном већином гласова изјаснио за монархију!

Колико је краљ још популаран и у Енглеској, класичној земљи парламентаризма, нека покаже и овај случај који се недавно десио у Лондону и који је забиљежио један руски публицист који се бавио у енглеској пријестоници.

Једна дама се премјестила са станом у други крај Лондона, и послије неколико дана њу је посјетио мјесни свештеник. „Мени је веома пријатна ваша посјета — рекла је она — али ја вам морам рећи да сам атеисткиња" (т. ј. да не вјерује). — „О, не мари ништа" — одговорио је Божји слуга. — „Уз то, ја сам и социјалисткиња". — „А, то је врло интересантно" — примијетио је свештеник. — „Напосљетку, ја сам републиканка". — „Не, ви се шалите, зар је то могућно" — узвикнуо је он са чуђењем.

Дакле, лондонски свештеник допушта да неко буде и атеист и социјалист, али не може да разумије да неко у Енглеској може бити републиканац!

Толико је краљ још популаран у земљи, која је отаџбина европског парламентаризма!

Краљевска круна представља још у очима народне масе толики нимбус да је један њемачки писац с правом могао уквикнути: „Ја се чудим, како може бити непопуларних краљева!"

Одиста човјеку који носи краљевску круну не треба никаквих већих напора па да народу буде симпатичан. Народ је често задовољан ако с пријестола добије коју лијепу ријеч и који пријатан поглед. А ако се он још рукује с народом, као некад Луј Филип, он га обожава.

Американци о аустријском поразу

„Ивнинг Сен" — њујоршки лист, у броју од 5/18. децембра, прошле године, доноси на угледном мјесту извјештај нарочитог извјештача америчке агенције „Јунајтед Прес-а" Вилдама Г. Шеперда, који је био с аустријском војском при њеном повлачењу из Србије. Чланак носи наслове „Аустријско повлачење у Србији. Слом дезорганизоване војске. — — Војници помјерају памећу услијед претрпљених патњи. Звјерства извршена над становништвом гора су но цио рат", и гласи: Пут, којим су се Аустријанци повлачили из Србије представља стазу страхота. Та је стаза обиљежена тијелима умрлих и умирућих, покрханим колима, и пропалицама поремећене памети — људи који су потпуно полудили услијед претрпљених патњи.

Ја сам био с аустријском војском при њеном стрмоглавом повлачењу из Србије. Ја сам видио, како се та војска, тако рећи, у току једнога дана претворила из стања једне силе побједника у стање једне немоћне, посрћуће, дезорганизоване масе људи. Послије неколико проведених недјеља у Белгији и Француској, а пошто сам видио њемачку војску на бојишту, и гледао борбе око Пшемисла, било је то у маленој Србији гдје сам био свједок најстрашнијих призора рата.

Дошао сам да видим српско ратовање послије много недјеља проведених са аустријском војском у Галицији, гдје сам видио њен херојски напад и одбрану против Руса. Гледао сам Аустријанце како се херојски држе и поред несташице у завојном материјалу. Ово српско ратовање, међутим, било је друкчије. Можда је за ово био узрок она одавно тињајућа мржња против Србије и вјеровање да су српски револуционари припремили и извршили убиство надвојводе Франца Фердинанда.

Оптужује Аустријанце за свирјепства — Аустријска свирепства у Србији гора су но она за чије се извршење у Белгији Њемци оптужују. Са 65 километара од границе, земљиште је напуштено и на њему влада гробна тишина. Стотинама становника српских вароши погубљено је.

На дан 2/15. новембра Аустријанци су радосно позвали дописнике да их прате у Србију, да би им показати, како су непријатељски редови бачени у назад. Ми прођосмо 240 километари сјевероисточнога угла Србије.

Осамнаест вароши кроз које смо прошли биле су потпуно напуштене. У свакој вароши видио сам по један или два зида изрешетана куршумима. То су мјеста која су служила за губилишта. Аустријски и мађарски официри нијесу признавали да су убијали жене, али признају погубљење стотине људи. Један мађарски официр с поносом ми је показао једну шест стопа дугу мотку којом је он вршио губљења. Објаснио ми је, да је на ту мотку везивао конопац, чији је други крај везивао око гуше српских жртава. Жртва ју посађивана на столицу која би онда била брзо измакнута испод ње.

„Он је мртав за осам до десет минута" рече официр.

Српски љешеви несахрањени. Видио сам двадесет и пет квадратних миља српских ровова — савршено израђених — у којима су се љешеви Срба распадали услед трулежи. Срби нијесу чак ни достојно сахрањивани.

Аустријанци нам уз велику њихову радост обећаше да ће нас 12/25 новембра одвести у Биоград.

Али планови су наједанпут измијењени. Ми смо брзо колима одаслати из Србије. Није нам дато никакво објашњење за ово нагло мијењање плана. Из кола смо одмах утоварени у вагоне и одвезени у Пешту. Огромне поворке кола закрчивале су пругове. Било је полудјелих људи и рањеника, и тада сазнадосмо да су Срби пријешли у наступање. Ми смо били узели удјела у повлачењу — у једном потпуном бјегству.

На дан нашега поласка бјеснила је страшна олуја са снијегом. Друмови су били у неописаном стању. Изгледало је као кад би Белгија васкрсла из мртвих, па почела гонити Њемце. Многи официри су полудјели за вријеме повлачења. Један овакав случај није примијећен до год мађарске трупе нијесу стигле до границе. Један аустријски поручник, тешко рањен, лежећи крај пута, угледа мајора свога пука како јашући на коњу пролази друмом. Поручник га зовну, али у томе се мајор окрете и из свог револвера поче пуцати на рањеника, погодивши га у ногу. Кад је мајор приспио у Митровицу, на граници, утврђено је да је потпуно полудио.

Послије много недјеља друговања са аустријским официрима и новинарима, ја сам био потпуно изненађен страховитим стањем на које сам наишао у Аустрији.

Узрујаност коју је становништво Пеште осјетило, могла се примијетити и у Бечу. Варош је била преплављена бескућницима из Галиције. На дан мога поласка из Беча 4. децембра (21. новембра) општина је раздавала угаљ становништву, — чак и имућнијима — у кесама од по шест кила.

Аустријанци немилостиво критикују Њемце, говорећи како их Кајзерова војска не помаже. Мађари горко нападају Аустријанце, тврдећи, да их Аустријинци силом тјерају у прве редове при српским нападима.

Дневник

Тридесетогодишњица. 30. јануара навршује се 30 година, како је *г. Марко Драговић* изабран за дописног члана Српског Ученог Друштва, које се је доцније сјединило с Краљевском Српском Академијом Наука. Још као ђак цетињске богословско-учитељске школе заволио је историјска истраживања. Први Драговићеви покушаји на том пољу падају у годину 1871., а објављени су у „Црногорцу" и „Гласу Црногорца". Од год. 1883. сарађивао је у „Гласнику" Српског Ученог Друштеа, и у Академији, гдје су његови радови објављени у пет књига „Гласника" и пет књига „Споменика". Од 1886. ступио је Драговић у сарадњу с Југословенском Академијом у Загребу, која му је објавила три његова рада, и с Матицом Српском у Новом Саду, гдје су објављена још два друга рада. Од године 1875—1878., у вријеме усганка и црногорско-турских ратова био је дописник Милетићеве „Заставе", а боравећи у Русији штампао је неколико расправа из грађанске и црквене историје у разним руским часописима. Мањи чланци културно-историјског садржаја изнесени су у српским и хрватским листовима: „Србобрану", „Обзору" „Виђенцу", „Хрватској", „Дому и Свијету" и задарском „Народном Листу". Осим обилне грађе за историју Црне Горе и Боке Которске, Драговић је приредио и „Библиографски Зборник", који је дијелом објављен 1892. у посебној књизи, а дијелом у „Гласу Црногорца" 1913.

Поздрављамо г. Драговићу 30-годишњицу његовог научног рада, којему је признање оличено у дуготрајном чланству наших највећих просвјетних институција.

NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE PODGORICA

Штампа Кр. Ц. Државне Штампарије

Власник и одговорни уредник проф **ЈованНиколић**.